

ΕΙΣ ΠΟΙΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ

ΤΗΝ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ ΑΝΗΚΕΙ Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ;

ΥΠΟ ΤΟΥ κ. ΣΤΡΑΤΟΥ Κ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

Τὸ κατωτέρω ἄρθρον ἀποτελεῖ ἐστενογραφημένην ὁμιλίαν τοῦ κ. Στρ. Κ. Παπαϊωάννου, Διευθυντοῦ τῆς Ἀνωτ. Βιομηχανικῆς Σχολῆς, εἰς τὸ Ἀνώτατον Συμβούλιον τῆς Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαίδευσως τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ κατὰ τὸ 1949. Αἱ ἀπόψεις τοῦ κ. Παπαϊωάννου, διαφρατίζουσαι ἐν σημαντικὸν ἐκπαιδευτικὸν πρόβλημα εἶνε καὶ σήμερον λίαν ἐπίκαιροι. Αἱ «Σπουδαί» εὐχαρίστως θὰ ἐδημοσίευσεν καὶ πᾶσαν ἄλλην ἄποψιν ἀρμοδίων μελετητῶν, πρὸς πλήρη διαφώτισιν τοῦ ζητήματος.

Πράγματι, τὸ θέμα εἰς ποίου ἢ ποίων ὑπουργείων τὴν ἀρμοδιότητα δεόν νὰ ἐνταχθῆ ἢ Ἐπαγγελματικῆ Ἐκπαίδευσις εἶναι κατ' ἐξοχίην ἐνδιαφέρον καὶ κατ' ἐξοχίην ἐπίκαιρον.

Ἀποτελεῖ, συνάμα, μίαν πλήρη ἀπόδειξιν τοῦ πόσον δικαίως διεμαρτυρήθησαν κατὰ τὴν συζήτησιν τῆς λογοδοσίας τῆς διορισθείσης ὑπὸ τοῦ κ. Συντονιστοῦ ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς, διὰ τὴν ἀνεξήγητον καὶ ἀδικαιολόγητον μὴ σύγκλησιν τοῦ Συμβουλίου μας ἐπὶ ἐν ὁλόκληρον ἔτος, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ διανεμῶνται ἄνευ προγράμματος αἱ πιστώσεις τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ εἰς εὐνοουμένας σχολάς, παρὰ προσώπων ἥκιστα ἀρμοδίων διὰ τὰ θέματα ταῦτα.

Εἶναι ἐξόχως λυπηρὸν ὅτι τὸ Συμβούλιον μας ἠδράνησεν ἐπὶ ἐν ὁλόκληρον ἔτος καὶ ἐπομένως δὲν ἠδυνήθη νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ συζητήσῃ παρουσία καὶ τῶν ἐνδιαφερομένων, τῶν ἀρμοδίων ὑπουργῶν, τῶν ἐκπροσώπων τῶν παραγωγικῶν τάξεων, τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κόσμου, νὰ συζητήσῃ εἰς τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος καὶ νὰ ἀποφασίσῃ ἐπὶ ἐνὸς τόσον ζέοντος ζητήματος.

Ὁ ἀγαπητὸς συνάδελφος ἐν Συμβουλίῳ ναύαρχος κ. Χρηστοφῆς μᾶς ἔδωσεν ἐν παραστατικώτατον παράδειγμα μὲ τὸ πλοῖον, τὸ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἀλιείας ἰχθύων—ἀλλὰ νομίζω καὶ ὠραίων κυριῶν, ὡς ἀπεκαλύφθη ἀπὸ τὴν κωμικοτραγικὴν ἱστορίαν τοῦ παρ' ὀλίγον ναυαγίου—διὰ νὰ μᾶς δείξῃ πόσον ἀτυχῆς ὑπῆρξεν ἡ ἔλλειψις ἀντιστάσεως ἀπὸ τὸν ἐκπρόσωπον τοῦ Ὑπουργείου Ναυτιλίας, ὅταν οὗτος ἐδέχθη νὰ ὑπαχθῆ ἡ Ναυτιλιακῆ Ἐκπαίδευσις ὑπὸ τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας.

τῆς προβαλλομένης ἐργατικῆς νομοθεσίας. Ὁ παρεμβατικὸς ριζοσπαστισμὸς τῶν παγώνει, εἰς τὴν ἄνθησιν τῶν, ὅλας τὰς προσπάθειας δημιουργίας ἐγχωρίων βιομηχανιῶν. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν ἐννοοῦν ὅτι ἡ ἐκβιομηχανίσις δὲν ἔμπορεῖ ν' ἀρχίσῃ μὲ τὴν υἱοθέτησιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Διεθνοῦς Γραφείου Ἐργασίας καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἀμερικανικοῦ Κογκρέσσοῦ Βιομηχανικῶν Ὀργανώσεων. Ὁ ἄκαμπτος δογματισμὸς τῶν προκαλεῖ τὴν καταδίκην τῶν Ἰνδῶν καὶ Κινέζων κούληδων, τῶν Μεξικανῶν δουλοπαροίκων καὶ ἑκατομμυρίων ἄλλων ἀνθρώπων, ποὺ ἀγωνίζονται ἀγῶνα ἀπελπισίας εἰς τὸ χεῖλος τῆς λιμοκτονίας».

Τὸ παράδειγμα, ποῦ μὲ τόσον πόνον καὶ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν ἔφερον ὁ τόσον εἰδικὸς εἰς τὰ θέματα τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσως κ. Χρηστοφῆς, ὁμολογῶ ὅτι μὲ σκανδαλίζει νὰ σὰς προκαταλάβω, κύριοι συνάδελφοι, μὲ ἐν ἄλλο, τὸ ὅποιον, ὅσον καὶ ἐὰν εἶναι ἀπίστευτον δι' ἐχέφρονας ἀνθρώπους, εἶναι ὁμῶς ἀληθές, εἰς δόξαν τῆς νοοτροπίας τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, εἰς δ, ἐν μιᾷ νυκτὶ καὶ μόνῃ, ἀντιστάσεως μὴ οὔσης, μετεφέρθη ἡ ἀρμοδιότης ἐπὶ τῆς Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαίδευσως τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.

Ἀληθῶς, ἐν μιᾷ νυκτὶ καὶ μόνῃ, ἐπὶ τῆς ἀνεκδιηγήτου καί, ἐλπίζω, ἀληθινοῦ 4ης Αὐγούστου, συνεσκέφθησαν δύο ὑπουργοὶ τῆς χαρακτηριστικῶς ἀνιδεοῦ τῶν ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων, ὑπουργικὰ φαινόμενα, καὶ συναπεφάσισαν τὴν ἐξῆς κατὰ τῆς ἐκπαίδευσως ἀξιοποιῶν πρᾶξιν: νὰ μεταφερθῆ ἡ ἀρμοδιότης τῆς ἡμισείας Ἐμπορικῆς Ἐκπαίδευσως, τῆς ἡμερησίας, εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, διότι φαίνεται τὰ δύο αὐτὰ ὑπουργικὰ φαινόμενα ἀνεκάλυψαν ὅτι ὑπῆρχε διαφορὰ μεταξὺ ἡμερησίας καὶ βραδυῆς. Ἡ λαμπρὰ μετὰ τὴν μεταφορὰν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας δρᾶσις τοῦ ὑπῆρξεν ἄμσος, κεραυνοβόλος. Ἀθρόα ἴδρυσις ἐμπορικῶν σχολείων διὰ νὰ συμπληρωθοῦν τὰ κενὰ ἢ μᾶλλον τὰ κακὰ τῆς κλασικῆς παιδείας. Δὲν ἤρουν τὰ ὑπεράριθμα ψευδοκλασικίζοντα σχολεῖα, ἔδει νὰ ἴδρυθοῦν καὶ ὑπεράριθμα ψευδοεμπορικίζοντα σχολεῖα. Οὕτως, ἡ δρᾶσις τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας περιορίζεται εἰς τὴν ἴδρυσιν ἀρχήστων ἢ καὶ ἐπιβλαβῶν σχολείων, καὶ ὄχι εἰς τὴν ἴδρυσιν καὶ ὀργάνωσιν ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων βάσει ἐνὸς προγράμματος.

Ἄς παρακολουθήσωμεν, λοιπόν, αὐτὴν τὴν δρᾶσιν, ἡ ὁποία, ἂν καὶ κακοποιός, θὰ φέρῃ γέλωτας μέχρι δακρύων. Ποῦ, λοιπόν, ἴδρυσεν τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας τῆς μεταξικῆς δικτατορίας ἐμπορικὰ σχολεῖα; Στοιχηματίζω, ἀγαπητοὶ κύριοι, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸ συλλάβῃ ἢ φαντασία σας, διότι καὶ ἡ φαντασία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι πεπερασμένη, δεδομένου ὅτι κατὰ τὰς νεωτέρας φυσικὰς θεωρίας καὶ τὸ Ἄπειρον εἶναι πεπερασμένον. Ἐ! λοιπόν, πρῶτον καὶ χαρακτηριστικὸν δείγμα τῆς ἐκπαιδευτικῆς δραστηριότητος τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ὑπῆρξεν ἡ ἴδρυσις ἐμπορικῶν σχολείων, εὐτυχῶς εἰς τὸ χαρτί, ὄχι εἰς κέντρα βιομηχανικὰ καὶ ἐμπορικὰ, ὅπως θεαίως θ' ἀνεμένετε, ὄχι εἰς μεγαλοπόλεις ἢ πόλεις τουλάχιστον 20 000 κατοίκων, ἀλλ' εἰς μέρη ἀπόκοσμα, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο διὰ μοναστήρια, εἰς τὰ Μεσσοβούνια, τὰς Κονίστρας, τὴν Κόνιτσαν, τὰς Μηλέας, τὸ Μουζάκι, τὸν Παπάδον, τὴν ἄγιαν Θέκλαν, τὴν Κοντοβάζαιναν καὶ ἄλλα παρόμοια ἡχηρὰ καὶ ἀγνωστα χωρῖα καὶ μικροκωμοπόλεις, εἰς αἰωνίαν δόξαν τῆς ἐκπαιδευτικῆς μας πολιτικῆς.

Δὲν ἐκπλήσσομαι διότι δὲν τὸ πιστεύετε. Καὶ ὁμῶς εἶναι ἀληθές. Ἐπικαλοῦμαι τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἐπιθεωρητοῦ κ. Ἰ. Λυμπεροπούλου καὶ παρακαλῶ, μάλιστα, νὰ πολυγραφηθῆ καὶ νὰ διανεμηθῆ ἢ ἐκθεσις μιᾶς εἰδικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Ὑπουργείου Ἐθν. Οἰκονομίας, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἄλλα ἐνδιαφέροντα πράγματα δύνασθε νὰ ἀνεύρητε σχετικῶς μὲ τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα. Πάντως πρέπει νὰ σὰς ἐξομολογηθῶ ὅτι πιστεύω πῶς κάποιος ἀφθαστος ἐκπαιδευτικὸς φαρσὲρ κατεσκεύασεν τὸ ἐν λόγῳ πρόγραμμα τῆς ἐμπορικῆς ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς τοῦ μεταξικοῦ Ὑπουργείου Παιδείας. Νομίζω ὅτι ἀνάλογα, ἂν ὄχι τῆς αὐτῆς ἀξίας, εἶναι δυνατόν νὰ εὑρεθοῦν εἰς τὸ ἀληθινοῦ «Πανόραμα», ὅπου ἐμφανίζεται ὁ Ντενε-

κὴν καὶ ὁ Τετζερὲν, Κινέζοι μανδαρῖνοι, ὡς διοργανωταὶ προωρισμένοι «νὰ διοργανώσουσιν ὄλα τὰ στραβά»

Ὅμοιολῶ ὅτι ἠθέλησα νὰ σὰς προκαταλάβω, διότι ἀντιλαμβάνομαι πόσον ἔχετε ἤδη, κατὰ φυσικὸν λόγον, ἐπηρσασθῆ εἰς τὰς σκέψεις σας ἀπὸ τὸ ἀλγεῖνδον καὶ φαιδρὸν συνάμα παράδειγμα τῆς νοοτροπίας ἣ ὁποία κυριαρχεῖ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, καὶ ἣ ὁποία ἀντιστρατεύεται πρὸς πᾶσαν σοβαρὰν προσπάθειαν διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς Ἐπαγγελματικῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκπαιδεύσεως.

Τὸ θέμα ὁμῶς ἀξίζει: νὰ ἐξετασθῆ εὐρύτερον καὶ θεωρητικότερον καὶ ὄχι διὰ παραδειγμάτων, ὅσον καὶ ἂν αὐτὰ ἐκφράζουσιν τόσον παραστατικὰ τὴν πραγματικότητά. Τὸ θέμα εἶναι: Ἐνιαία ἀρμοδιότης τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ἐπὶ πάσης ἐκδηλώσεως, ἢ ἀντιθέτως, περιορισμὸς τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας εἰς τὴν γενικὴν παιδείαν πάσης βαθμίδος καὶ ἀνάθεσις τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως πάσης μορφῆς εἰς τὰ ἀντίστοιχα ὑπουργεῖα;

Ἐνότης ἢ καταρράκωσις τῆς παιδείας, ἐρωτοῦν οἱ ἐν τῷ Ὑπουργεῖῳ Παιδείας. Τὸ ἐρώτημα, οὕτω διατυπούμενον, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀγάγη εἰς ἐσφάλημένην ἀπάντησιν, διότι οὐδεὶς ἐπιθυμεῖ τὴν καταρράκωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως, καίτοι ἢ διαφημιζομένη ἐνότης ἐπέφερε ἤδη τὴν καταρράκωσιν τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως. Τὸ θέμα τῆς ἐνότητος τῆς παιδείας δὲν εἶχε πάντοτε τὴν αὐτὴν μορφήν, καίτοι τὸ αἴτημα ἦτο τὸ ἴδιον. Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία ὑπεστήριξε καὶ ὑποστηρίζει ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐνότης τῆς μορφωτικῆς προσπάθειας μέσα εἰς τοὺς κόλπους τῆς, διότι αὕτη καλλιεργεῖ τὸν χαρακτῆρα, τὸ ἦθος, τὸ δὲ σχολεῖον εἶναι καὶ αὐτὸ ἐν μέσον διὰ τὴν ἠθικὴν, κυρίως, διάπλασιν τοῦ ἀνθρώπου. Γνωρίζετε ὅτι ὑπάρχουν χώραι, ὅπου τὸ θέμα εἶναι ἀκόμη ζέον, ὅπως εἰς τὴν Γαλλίαν. Εὐτυχῶς ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μᾶς ἀπήλλαξε νὰ ἔχωμεν καὶ ἐδῶ ἀγῶνας διὰ τὴν λαϊκὴν παιδείαν, διότι ὀρθῶς περιώρισε τὸ ἐνδιαφέρον τῆς εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς σχολὰς, πρὸς μόρφωσιν ἱερέων. Τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, τὸ ὅποτον «χάριν τῆς ἐνότητος» ἀπέσπασε τὰς ἡμερησίας Ἐμπορικὰς Σχολὰς ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας δὲν διεμαρτυρήθη ἐν ὀνόματι τῆς ἐνότητος καὶ ἐν ὀνόματι τῆς παιδείας, ὅταν τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν διάπλασιν τῶν νέων ἀνέλαβεν ἡ μυστὰρὰ ΕΟΝ.

Διὰ νὰ ἀπαντήσωμεν ὁμῶς εἰς τὸ ἐρώτημα, πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς τὴν σύγχρονον ζωὴν δύο νόμοι ἐπιδρῶντες καιρῶς ἐπὶ τοῦ οικονομικοῦ μηχανισμοῦ, καὶ ἐπομένως καὶ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς καὶ διοικητικῆς ὀργανώσεως, ὑπάρχουν. Ὁ πρῶτος νόμος, βασικὸς εἰς ὅλην τὴν ζωὴν, εἶναι ὁ τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας, καταμερισμοῦ ὁ ὅποιος εὐρύνεται ἐφ' ὅσον πολλαπλασιάζονται αἱ ἀνάγκαι καὶ ἀναποδράστως ἐμφανίζονται νέα πολυποικίλα προβλήματα. Ἄλλοτε, ἢ πρὸ τῆς Ἐπιπαστάσεως τοῦ 1909 μικρὰ Ἑλλάς εἶχεν ἓν μοναδικὸν Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν, εἰς τὸ ὅποτον συνκεντροῦντο τὰ ἀπλᾶ προβλήματα τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως, ἐνῶ σήμερον ἐξ αὐτοῦ τοῦ μοναδικοῦ ὑπουργεῖου ἀνέκυψαν περισσότερα ὑπουργεῖα, ὅταν ἢ ἀρμοδιότης τοῦ κράτους ἐπεξετάθη, ὅταν ἢ κοινωνικὴ δραστηριότης ἀνεπτύχθη, ὅταν ὁ καταμερισμὸς τῶν προσπαθειῶν κατέστη ἐκδηλὸς ἀνάγκη. Βεβαίως οὐδεμίαν διάθεσιν ἔχω νὰ ὑποστηρίξω ὅτι πρέπει νὰ πολλαπλασιάζωνται τὰ ὑπουργεῖα χάριν ρουφετίων, ἀλλ' ὑποστηρίζω ὅτι ἢ ἔλλογος καὶ σκόπιμος ὀργάνωσις τοῦ Κράτους κυριαρχεῖται μόνον ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς ἐξυπηρητήσεως τῶν κοινωνικῶν

ἀναγκῶν καί, ἐπομένως, οὔτε ἀπὸ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ὑπουργησίμων, οὔτε ἀπὸ θεωρητικὰ συνθήματα, ὅπως εἶναι ἡ δῆθεν ἐνόητος. Θὰ ἐπεθύμουν μόνον νὰ ἐρωτήσω: ἀφοῦ τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας κόπτεται ὑπὲρ τῆς διοικητικῆς ἐνόητος, διατί διατηρεῖ ἰδίαν Διεύθυνσιν Ἀρχιτεκτονικῆς καὶ δὲν ὑπάγει τὰ ὑπὸ τὴν ἀρμοδιότητά της θέματα εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Δημοσίων Ἔργων;

Ἡ κατανομή τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς διάφορα ὑπουργεῖα εἶναι σύμφωνος πρὸς τὸν βασικὸν αὐτὸν νόμον τῆς ζωῆς, τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων. Τὸ ἐπαγγελματικὸν σχολεῖον, διὰ νὰ ἐμφανισθῇ καὶ ν' ἀναπτυχθῇ, ἔχει ἀνάγκην ἐνὸς καταλλήλου περιβάλλοντος, ὅπως κάθε θεσμός, ὅπως πᾶσα ζωὴ, ἔχει ἀνάγκην στοργῆς καὶ κατανοήσεως. Τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἢ τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας ἢ τὸ Ὑπουργεῖον Ναυτιλίας κ.τ.λ. ἀπετέλουν τὸ εἰδικὸν κατάλληλον περιβάλλον, καὶ δι' αὐτό, ὑπὸ τὴν φιλόξενον στέγην των, ἐδημιουργήθησαν τὰ ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα, μὲ τὰς ἀναντιρρήτους ἔστω ἀτελείας, ἀλλὰ σχολεῖα διὰ τὰ ὅποια, ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὰ ἐν λόγῳ ὑπουργεῖα δὲν ἐντρέπονται.

Ἐπαναλαμβάνω, κύριοι συνάδελφοι, τὴν λέξιν, διότι εἶναι μία θλιβερὰ πραγματικότης, ἡ ὅποια πρέπει νὰ κατευθύνῃ τὰς σκέψεις μας καὶ νὰ ἐπηρεάσῃ τὰς ἀποφάσεις μας. Τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, ἐνὼ ζητεῖ νὰ ὑπαγάγῃ ὑπὸ τὴν ἀρμοδιότητά του τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν, κατ' οὐσίαν ἐντρέπεται διὰ τὴν ὑπαρξίν ἐπαγγελματικῶν σχολείων, τὰ ὅποια θεωρεῖ δευτέρας ποιότητος ἐκπαιδευτήρια. Ἡ διδασκαλία τοῦ *supinum* καὶ τοῦ *gerundivum* ἢ ἀκόμη μερικῶν κάθε ἄλλο παρὰ ἡθικῶν ἱστοριῶν ἢ μυθολογημάτων, εἶναι διὰ τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας πολὺ ἀνωτέρας ποιότητος ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν: πῶς καταπολεμεῖται ὁ δάκρυς τῆς ἐλαίας, πῶς ἐπεξεργάζεται ὁ σίδηρος, πῶς τηροῦνται οἱ λογαριασμοί.

Οὐδεὶς, βεβαίως, ἀρνεῖται τὴν σημασίαν τῆς ἀνθρωπιστικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῇ τὸ προβάδισμά της εἰς μίαν ἀξιολόγησιν τῶν πάσης φύσεως σχολείων. Ἀναντιρρήτως, πρῶτος σκοπὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως εἶναι ὁ ἀνθρώπος. Ἄλλοτε ἦτο ὁ μοναδικὸς σκοπός, ἀλλὰ σήμερον ἐκπαιδευτικὸς σκοπὸς εἶναι ἡ μὲν ἰσχυρὸς ἐνὸς χρησίμου εἰς τὴν κοινωνίαν ἀνθρώπου. Σήμερον δὲν νοεῖται, ὅπως ἄλλοτε, ὁ ἀνθρώπος ἔξω τοῦ παραγωγικοῦ μηχανισμοῦ εἶναι δένδρον σαπρὸν καί, ὡς μὴ ποιοῦν καρπὸν, ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ θάλλεται. Αὐτὸ εἶναι μίαν ἀναμφισβήτητος κατὰκτησιν τοῦ ἀστικού πολιτισμοῦ καὶ τοῦτο, ἀνεξαρτήτως κοινωνικοπολιτικῶν θέσεων, πρέπει νὰ τὸ ἀνγκυρῶσιν. Ἄλλοτε, φορεῖς τῆς ἐξουσίας ἦσαν οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ κληρικοί, οἱ ἀφέντες τῆς ἐποχῆς, καὶ συνεπῶς ἔπρεπεν ἡ ἐκπαίδευσιν νὰ κατατείνῃ εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ *status quo* καὶ νὰ ἐξυπηρετῇ τὰς δύο κυριάρχους τάξεις, μὲ τὴν ὀκνηρίαν τῆς σκέψεως καὶ τῆς δράσεως. Τότε τὰ λατινικὰ ἦσαν κατάλληλα καὶ ὁ Σαρμψὼν καὶ ἡ Δαλιδᾶ λίαν ἐπαγωγὸν ἀνάγνωσμα, μαζὶ μὲ τοὺς ἔρωτας τοῦ Διδὸς ἢ τῆς Ἀφροδίτης.

Ἡ ἀστικὴ τάξις, διαμορφώσασα τὸν τεχνικὸν πολιτισμὸν καὶ καταστάσα κυρίαρχος τάξις, ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπηρεάσῃ τὰς ἐκπαιδευτικὰς ἀντιλήψεις καὶ νὰ μεταβάλῃ τὴν ἐκπαιδευτικὴν πολιτικὴν, τὰ συστήματα καὶ τὰς μεθόδους διδασκαλίας. Ἀφῆρσεν, ὀρθῶς, ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν κατέστησε δημόσιον λειτουργημᾶ, κρατικὴν ὑποχρέωσιν, δικαίωμα παντὸς πολίτου. Εἰσήγαγε καὶ ἐτόνωσε τὰ θετικὰ μαθήματα καὶ μετέβαλεν ἄρδην τοὺς τρόπους διδασκαλίας. Ἐπαυσε πλέον νὰ θεωρῆται ἡ διδασκαλία τῶν Φυσικῶν, τῆς

Υγιεινῆς, τῆς Λογιστικῆς, τῆς Ἐμποριογνωσίας, ὡς ἀμάρτημα, ὡς διαβόλου γέννημα. Αἱ ἀστικάι ἐπαναστάσεις τοῦ 1848 καὶ ἡ ὀριστικὴ ἐπικράτησις τῆς ἀστικῆς τάξεως μετὰ τὸ 1870, ἡ ἀνθησις τοῦ καπιταλισμοῦ, ἡ μακρὰ εἰρήνη, ἡ ὀλικὴ εὐημερία, ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ ἐλευθερία, ἡ ἠθικὴ πρόοδος μετέβαλον κατὰ βάσιν τὴν ἐκπαίδευσιν, ἀπὸ τῆς ὀργανώσεως τῆς μέχρι τῶν σχολικῶν ἰδανικῶν. Ὁ ἀνθρωπος διψᾷ διὰ μάθησιν, διὰ νὰ κατακτήσῃ τὴν γνῶσιν, διὰ νὰ γίνῃ ἀποδοτικώτερος, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ γίνῃ εὐτυχέστερος.

Ὁὕτως, ὁ 20ὸς αἰὼν εὐρίσκει τὴν Εὐρώπην μὲ διαμορφωμένην τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἀντίληψιν. ὅτι παραλλήλως πρὸς τὸ κλασικὸν σχολεῖον πρέπει νὰ λειτουργήσουν ἐπαγγελματικαὶ σχολαί, διότι ὁ καπιταλισμὸς ἔχει ἀνάγκην μορφωμένων διοικητικῶν καὶ διαχειριστικῶν ὑπαλλήλων, εἰδικευμένων τεχνιτῶν καὶ ἐργατῶν, κατηρτισμένων ἀνωτέρων τεχνικῶν στελεχῶν. Διότι σκοπὸς εἶναι ἡ αὐξήσις τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ αὐξήσις τῆς ἀποδόσεως τῶν κεφαλαίων.

Τὰ λατινικὰ καὶ ὁ μῦθος τῆς Λῶτ ἢ οἱ ἔρωτες τῆς Ἀφροδίτης δὲν συντελοῦν πλέον εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ εἶναι ἀποβλητέαι γνώσεις, ἐνῶ ἀντιθέτως καθίστανται ἀναγκαῖαι αἱ γνώσεις τῆς Λογιστικῆς καὶ τῆς ὀργανώσεως, τῆς Ἐμπορευματολογίας καὶ τῆς Μηχανολογίας, τῆς Ψυχοτεχνικῆς καὶ τῆς Στάτιστικῆς.

Νὰ διατῖ εἰς ἄλλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην σήμερον αἱ Ἐπαγγελματικαὶ Σχολαὶ ὑπάγονται εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας· διότι εἰς ἄλλην τὴν Εὐρώπην εἶναι κοινὴ συνείδησις πλέον ὅτι δὲν ὑπάρχει διαφορὰ καὶ πολὺ περισσότερον ἀντίθεσις μετὰ τῆς γενικῆς - ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσεως ἀφ' ἑτέρου. Εἶναι βέβαια τοῦτο ἀποτέλεσμα μακρᾶς πάλης, τὴν ὁποῖαν ἀξίζει νὰ παρακολουθήσῃ κανεὶς μελετῶν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ὀικονομικοῦ, πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου ἀπὸ 100 ἐτῶν περίπου· ἀλλ' εἶναι πλέον ἀποτέλεσμα βέβαιον καὶ θετικόν, ὅχι μόνον εἰς χώρας, ὅπως ἡ Ἑλβετία, ἡ Δανία, ἡ Νορβηγία ἢ ἡ Σουηδία ἀλλὰ καὶ εἰς χώρας, ὅπως ἡ Γαλλία, μὲ παράδοσιν ἐκατοντάδων ἐτῶν κλασικῆς μορφώσεως.

Μὴ πλανώμεθα, ἀγαπητοὶ κύριοι, ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ὑπουργεῖου Παιδείας εὐρίσκεται εἰς τὴν πρὸ τοῦ 1870 ἐποχῆν. Δι' αὐτό, ἐνῶ εἶχε ὄλας τὰς δυνατότητας καὶ ὄλας τὰς ἀρμοδιότητας ν' ἀναπτύξῃ τὴν Ἐπαγγελματικὴν Ἐκπαίδευσιν, δὲν τὸ ἔπραξε καί, ἀντιθέτως, ἀντέδρασε δυστυχῶς εἰς μίαν γενναίαν ἐκπαιδευτικὴν μεταρρῦθμισιν μὲ βάσιν ὅτι σκοπὸς τῆς παιδείας εἶναι θεβαίως ἡ μόρφωσις ἀνθρώπων, ἀλλ' ἀνθρώπων παραγωγικῶν, καὶ δυστυχῶς ἐξήρθρωσε τὴν Ἐμπορικὴν Ἐκπαίδευσιν, τὴν ὁποῖαν κακῶς ἀνέλαβε νὰ διοικήσῃ.

Ὑπάρχει βεβαίως μία ἐξαιρέσις, καὶ ὁμως αὐτὴ θὰ μᾶς ἐπιβεβαιώσῃ τὸν κανόνα. Κατὰ τὸ 1904, εἰς φωτισμένον ὑπουργόν, ὁ Στάης, ψηφίζει νόμον περὶ ἰδρύσεως ἔμπορικῶν σχολῶν. Ὁ νόμος αὐτός, γενόμενος ὑπὸ τὴν πῆσιν τοῦ παραδείγματος ἑνὸς μοναδικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἰδρύματος — τῆς Ἐμπορικῆς καὶ Βιομηχανικῆς Ἀκαδημίας (Ρουσοπούλου)—ἐδημιούργησε σάλον καὶ ἐνεφάνισεν ὄλον τὸ ἀντιδραστικὸν πνεῦμα. Αἱ ἔμπορικαὶ σχολαὶ παρέμειναν οἱ παρταὶ τῆς ἐκπαίδευσεως, μέχρι τῆς ἡμέρας ποὺ μετεφέρθησαν εἰς τὸ νεοσύστατον Ὑπουργεῖον Γεωργίας, Βιομηχανίας καὶ Ἐμπορίου, τὸ ὁποῖον εἶναι χαρακτηριστικὸν δείγμα τῆς ἐπικρατησάσης ἀστικῆς τάξεως μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1909.

Σας ανέφερα εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν Κοντοβάζαινα καὶ τὴν Ἀγίαν Θέκλαν, τὸ Μεσσοβούνι καὶ τὸν Παπάδο. Τί ἀποδεικνύουν διὰ αὐτά; Ἀποδεικνύουν ὅτι ὄχι μόνον ὑπάρχει χάσμα διαφορητικῆς νοοτροπίας, ἀλλὰ καὶ βασικὴ ἀγνοία βασικῶν θεμάτων τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως Ἡ ἐμπορικὴ σχολή, ὅπως καὶ ἡ τεχνικὴ σχολή, δὲν δύναται παντοῦ νὰ ἰδρυθῆ. Πρέπει νὰ εὑρίσκειται ἐντὸς τοῦ καταλλήλου περιβάλλοντος. Τὸ ἐμπορικὸν καὶ βιομηχανικὸν ἵντερλαντ εἶναι ἀπαραίτητον διὰ νὰ ἔχη κοινωνικὸν σκοπὸν ἢ ἴδρυσις τοῦ σχολείου, ὅπως εἶναι ἀπαραίτητον διὰ νὰ μορφώσῃ συγγενεῖς παραστάσεις εἰς τοὺς μαθητάς.

Δὲν εἶναι μόνον αὐτὴ ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς γενικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως. Εἶναι τὸ πρόγραμμα. Τὸ πρόγραμμα τοῦ σχολείου μεταβάλλεται παρὰ πολὺ ἀργά, τὸ πρόγραμμα ὁμοῦς μιᾶς ἐμπορικῆς ἢ τεχνικῆς σχολῆς; διαρκῶς ἐξελισσεται, ἀναλόγως πρὸς τὰς νέας ἀνάγκας καὶ τὰς νέας συνθήκας τῆς τεχνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ζωῆς. Εἶναι παρὰ πολὺ δύσκολος ἡ συνεννόησις μετὰ τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας. Ὅταν διηύθυνα τὴν Πρότυπον Ἐμπορικὴν Σχολὴν προέτεινα εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, κατόπιν συνεννοήσεως μετὰ τὴν Ἐνωσιν τῶν Ἀσφαλιστικῶν Ἐταιρειῶν, ἡ ὁποία καὶ θὰ κατέβαλε τὴν σχετικὴν δαπάνην, νὰ προστεθῆ τὸ μάθημα τῶν Ἀσφαλιστικῶν, καὶ εἰς ἀπάντησιν ἐλάβομεν τὴν ἐντολήν, τὴν ὁποίαν φυσικὰ δὲν ἐξετελέσαμεν, νὰ προστεθῆ τὸ μάθημα . . . τῶν Ὀρησκευτικῶν, ἤτοι: συνεννόησις μηδέν.

Τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας παρέλαβεν ἐντὸς μιᾶς νυκτὸς τὰς μέσας ἐμπορικὰς σχολὰς τῆς ἡμέρας — διότι αἱ νυκτεριναὶ παρέμειναν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ἀγνωστον διατί — καὶ τὰς ἐξήθρωσε ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος. Τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας δὲν ἀντελήφθη ὅτι ἡ Ἐπαγγελματικὴ Ἐκπαίδευσις ἔχει ἀνάγκην εἰδικευμένου προσωπικοῦ, ἀκόμη καὶ διὰ τὰ Ἑλληνικὰ καὶ τὰ Γαλλικὰ καὶ τὰ Μαθηματικά, καὶ ἀνέμειξε τὸ προσωπικὸν τῶν κλασικῶν καὶ ἐμπορικῶν σχολείων μετὰ ἀποτέλεσμα τὸν θρίαμβον τῆς συγχύσεως καὶ τῆς ἀνειδικότητος, τὴν ἀφάνταστον μείωσιν τῆς μορφωτικῆς ἀποδόσεως.

Ἐπιτρέψατέ μου, νὰ σὰς ὑπενθυμίσω, μετὰ πολὺν πόνον, ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἴδρυσε τὴν Πρότυπον Ἐμπορικὴν Σχολὴν, ἀληθῶς πρότυπον μετὰ ἀρτίας ἐγκαταστάσεις, μετὰ ἐκλεκτὸν καὶ πλήρες ἐνθουσιασμοῦ προσωπικόν, μετὰ ἐντελῶς συγχρονισμένον ἢ μᾶλλον πρωτοπορητικὸν πρόγραμμα. Ἡ σχολὴ αὐτὴ, κόσμημα τοῦ τόπου, ἀποσυνετέθη καὶ ἐγλειοποιήθη, ἀφ' ἧς ἡ Ἐμπορικὴ Ἐκπαίδευσις περιήλθεν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, τὸ ὁποῖον ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἔθεσεν ἕνα . . . φιλόλογον.

Διὰ νὰ σὰς προκαταλάβω ὠμίλησα διὰ τὴν Κοντοβάζαιναν καὶ τὰς Κονίστρας. Θέλω νὰ συμπληρώσω τὸ πρᾶγμα, διότι εἶναι πολὺ διασκεδαστικόν. Τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας κατήρτισε τὸ ὠρολόγιον πρόγραμμα τῶν κατωτέρων ἐμπορικῶν σχολείων καὶ ἐλησμόνησε ν' ἀναγράφῃ, ποῖον μάθημα νομίζετε, ἀγαπητοὶ συνάδελφοι . . . τὴν Λογιστικὴν. Φθάνει, βεβαίως, τοῦτο τὰ ὅρια τοῦ ἀπιστεύτου καὶ ὁμοῦς εἶνε κωμικοτραγικῶς ἀληθές.

Θὰ με ἐρωτήσῃ ἴσως κανεὶς: εἰσθε ὑπὲρ τῆς σημερινῆς διασπάσεως τῆς ἀρμοδιότητος, ἡ ὁποία ἐγγίζει τὰ ὅρια νὰ παραβληθῆ πρὸς «τῆς τρελλῆς τὰ μαλλιά»; Ἀναντιρρήτως ὄχι, πρέπει ὁμοῦς νὰ μᾶς κάμνῃ ἐντύπωσιν ὅτι ποικίλα σχολεῖα ἀνεπτύχθησαν μακρὰν τοῦ φυσικοῦ των προστάτου, τοῦ Ὑπουργεῖου

Παιδείας. Πρέπει ἀναντιρρήτως νὰ ὑπάρχη δάσιμος πρὸς τοῦτο λόγος.

Φρονῶ ὅτι εἶναι ἐν πρόβλημα τὸ ὅποσον ἀξίζει νὰ μελετηθῇ.

Αἱ ἐμπορικαὶ σχολαὶ πρέπει νὰ ὑπαχθῶν ἔλαι—ἡμερήσιαι καὶ νυκτεριναὶ— εἰς τὴν Γενικὴν Διεύθυνσιν Ἐμπορίου, διότι ἐντὸς αὐτῆς ἠνδρώθησαν. Αἱ καθαρῶς ναυτιλιακαὶ σχολαὶ νὰ παραμείνουν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ναυτιλίας, καὶ αἱ τεχνικαὶ σχολαὶ νὰ μελετηθῇ ἐὰν πρέπει ἢ ὄχι νὰ μεταφερθῶν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐργασίας ἢ νὰ παραμείνουν εἰς τὴν Διεύθυνσιν Βιομηχανίας. Τὰ προβλήματα εἶνε πολλὰ καὶ ἀξία πολλοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ ἀξία πολλῆς μελέτης.

Ἐν εἶναι βέβαιον, ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας δὲν δύναται ἐν ὀνόματι μιᾶς ξεπερασμένης ἀρχῆς, τῆς ἐνότητος, νὰ διεκδικῇ τὴν ὑπ' αὐτὸ ὑπαγωγὴν τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως. Θὰ πρέπει ν' ἀλλάξῃ ἄρδην ἀντιλήψεις καὶ ἡ σημερινή του συγκρότησις δὲν ἐπιτρέπει δυστυχῶς τοιαύτας ἐλπίδας. Πρέπει νὰ κάμῃ ἄλλα εἰς τὰς ἀντιλήψεις του πολλῶν δεκαετηρίδων. Τοιαῦτα ὅμως ἄλλατα εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνα διὰ τοὺς ἀνεπιτηδεῖους ἄλλας.

Ἐπάρχει ὅμως καὶ εἰς ἄλλος διοικητικὸς νόμος, τὸν ὅποσον δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν. Εἶναι ὁ συντονισμὸς τῶν λόγῳ τοῦ καταμερισμοῦ κατατετηγμένων προσπαθειῶν. Τοῦτο πρέπει νὰ ἐπιδιώξωμεν. Νὰ συντονίσωμεν τὰς ἐκπαιδευτικὰς προσπάθειας, ὥστε νὰ ὑπάρξῃ πρόγραμμα ἐκπαιδευτικὸν μακρᾶς πνοῆς. Τοιοῦτον δὲ πρόγραμμα δὲν ὑπάρχει, οὐδὲ κὰν διετυπώθη ἀπὸ τοὺς ἀρμοδίους κατ' ἀρχὴν σκέψεις περὶ μελέτης του.

Πρόγραμμα ἐκπαιδευτικὸν σημαίνει καθορισμὸν τῶν πνευματικῶν καὶ ὕλικῶν σκέψεων καὶ ἐπιδιώξεων ἐνὸς Τόπου εἰς ὄρισμένον χρόνον ἐν συνδυασμῷ πρὸς τοὺς ἐπιδιωκομένους σκοποὺς διὰ τὸ μέλλον. Τοιαύτη προκαταρκτικὴ ἐργασία δὲν ὑπάρχει καὶ μόνον αἱ πολλαπλᾶ μεταβολαὶ τῶν ἐτῶν τῶν γυμνασίων παρουσιάζονται—ἀκόμη καὶ μετὰ τὰ τελευταῖα νομοθετήματα—ὡς σπουδαιοφανεῖς μεταρρυθμίσεις. Ἐν τῇ μεταξῷ, καὶ εἰς τὰς τελευταῖας κωμοπόλεις τῆς Ἑλλάδος, συνιστῶνται, ἀπὸ ἀσθμαίνοντες εἰς μικροκομματικὴν ρουσφετολογίαν, παραρτήματα γυμνασίων, δηλαδὴ κέντρα ἐκπαιδεύσεως ἡμιμαθῶν καὶ θεσιθηρῶν, παρασίτων καὶ ἐχθρῶν τῆς παραγωγῆς.

Τί πρέπει λοιπὸν νὰ γίνῃ;

1. Νὰ μελετηθῇ καὶ νὰ καταρτισθῇ τὸ ἐκπαιδευτικὸν πρόγραμμα τῆς χώρας δι' ἐνὸς Ἀνωτάτου Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου, εἰς ὃ νὰ κληθῶν νὰ μετᾶσχουν παιδαγωγοί, ἀντιπρόσωποι τῶν δημοδιδασκάλων καὶ καθηγητῶν, τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων, ὡς καὶ ἐκπρόσωποι τῶν παραγωγικῶν τάξεων.
2. Νὰ ἰδρυθῇ Ἀνωτάτον Συντονιστικὸν Συμβούλιον τὸ ὅποσον νὰ καθορίζῃ δάσει τοῦ προγράμματος, τὴν ἀρμοδιότητα ἐκάστου Ὑπουργεῖου διὰ τὰς Ἐπαγγελματικὰς Σχολὰς, μετὰ δάσιν πάντοτε ὅτι εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας δεόν νὰ παραμείνῃ μόνον ἡ γενικὴ παιδεία, καὶ νὰ συντονίζῃ τὰς ἐπὶ μέρους ἐνεργείας.
3. Νὰ θεωρηθῇ ἡ ἐκπαιδεύσις—καὶ ἰδίᾳ ἡ ἐπαγγελματικὴ—ὡς συντελεστής τῆς παραγωγῆς καὶ ὡς τοιαύτη ν' ἀντιμετωπισθῇ ἀπὸ τὴν Πολιτείαν, ἡ ὅποια ἀπέδειξεν περιτράνωσ ἔλλειψιν στοργῆς καὶ ἐνδιαφέροντος διὰ τε τὴν νεολαίαν καὶ τοὺς διδάσκοντας, ἀνταξίαν βαρβάρων καὶ πάντως ὄχι χώρας καυχωμένης ὅτι ἐδίδαξεν εἰς τὰς ἄλλας τὸν πολιτισμὸν.

Τὸ τελευταῖον νομοσχέδιον τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας δὲν λύει θεβαίως τὸ ζήτημα. Ἀντιθέτως δημιουργεῖ νέαν σύγχυσιν. Ὑπάγει ὑπὸ τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας τὴν ἐκπαίδευσιν, τὴν μέχρι σήμερον παρεχομένην ὑπὸ τῶν Ὑπουργείων Ἔθν. Οἰκονομίας καὶ Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας, δὲν πράττει ὁμως τὸ αὐτὸ διὰ τὰ τὰ γεωργικὰ ἢ ἀναμορφωτικὰ σχολεῖα τοῦ Ὑπουργείου Δικαιοσύνης! Ἡ μεταρρυθμίσις ἐξηρητήθη ὄχι ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ ζητήματος, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀντίστασιν ἢ τὸ ἐνδιαφέρον ἢ μὴ τῶν ἀρμοδίων Ὑπουργῶν καὶ Ὑψηροσίων. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν λέγεται ἐκπαιδευτικὴ πολιτικὴ.

Ἦδη νέον νομοσχέδιον προβάλλει εἰς τὸν ὀρίζοντα. Δυνάμει αὐτοῦ, ἢ ἐπὶ τῆς Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαιδύσεως ἀρμοδιότης περιέρχεται εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται προηγουμένη ἐκδοσις κοινοῦ διατάγματος τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ τοῦ οἰκείου ὑπουργοῦ τοῦ ἔχοντος μέχρι σήμερον τὴν ἀρμοδιότητα. Τὸ δρᾶμα ἐπομένως τῆς Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαιδύσεως συνεχίζεται διὰ τὰ ὀλοκληρωθῆ, ἴσως, ἐν μιᾷ νυκτὶ καὶ μόνη ἀπροόπτως.

Ὁ λογιωτατισμὸς ὑπῆρξε μία ἀληθὴς πληγὴ διὰ τὸ Ἔθνος καὶ πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ πολὺ περισσότερο συμφορὰ μετ' αὐτήν. Συνεχίζει σήμερον τὴν προσπάθειάν του, ζητῶν εἰς τρυφερὸν ἐναγκαλισμὸν νὰ πνίξῃ τὰς ἐπαγγελματικὰς σχολὰς, ὅπως ἔπραξε διὰ τὰς ἡμερησίας ἐμπορικὰς σχολὰς. Δὲν ἀνέχεται ζῶντα σχολεῖα, ἐξυπηρετικὰ τῶν εὐτελῶν δι' αὐτὸν ὕλικῶν ἀναγκῶν τοῦ Ἔθνους. Μὴ πλανώμεθα, ἀγαπητοὶ φίλοι, ὑπὸ τὸ θέμα «ποῖον Ὑπουργεῖον εἶνε ἀρμόδιον» κρύπτεται ἢ πάλῃ μεταξὺ τοῦ ἀναχρονιστικοῦ καὶ ἀντιδραστικοῦ λογιωτατισμοῦ καὶ τῆς προοδευτικῆς καὶ συγχρονισμένης ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδύσεως.

Δι' ἐμέ, ἐν εἶναι τὸ πλεόν παρήγορον σημεῖον, τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἐργατικῆς τάξεως διὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν. Εἶπα εἰς τὴν ἀρχὴν ὅτι ἡ ἀστικὴ τάξις συνέδεσε τὸν θρίαιμβον τῆς ἀπέναντι τοῦ παλαιοῦ φεουδαλικῦ καθεστῶτος μετ' τὴν ἐκπαιδευτικὴν μεταρρυθμίσιν. Εἰσήλθομεν ἤδη εἰς περίοδον τῆς ὁποίας τέρμα εἶναι νὰ γίνουσι φορεῖς τῆς ἐξουσίας ὄχι τὸ lumpen proletariat ἀλλ' αἱ συμβάλλουσαι εἰς τὸν ἐθνικὸν πλοῦτον καὶ τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα ἐργαζόμεναι τάξεις. Τὸ ἐνδιαφέρον των, ἐπομένως, διὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν δὲν εἶναι τυχαῖον φαινόμενον. Ἡ ἐργατικὴ τάξις ἀντιλαμβάνεται ἢ ἔστω διαισθάνεται ἐπὶ τοῦ παρόντος ὅτι δὲν δύναται νὰ ἔχῃ κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς φιλοδοξίας, ἐὰν δὲν ὑπάρξουν πραγματικῶς μορφωμένα διοικητικὰ καὶ τεχνικὰ στελέχη δυνάμενα νὰ διευθύνουν τὸν μηχανισμόν τῆς χώρας· ἄλλως δὲν δύναται ν' ἀξιώσῃ ὅτι ἔχει ἡγετικὰς, οἰκονομικὰς καὶ πολιτικὰς, ἰκανότητας.

Ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις εἶναι ἢ ἐπιδίωξις τῶν ἐργαζομένων τάξεων, μετ' τὴν διαφορὰν ὅτι θὰ παραμείνῃ αἰωνία ἢ ἀξία τῶν κλασικῶν καὶ ἰδία τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν. Εἰς ἐκ τῶν λόγων τῆς διαφωνίας μου πρὸς τὰ ὀλοκληρωτικὰ καθεστῶτα —δεξιὰς ἢ ἀριστερὰς μορφῆς— εἶναι ὅτι ὄχι μόνον ἀγνοοῦν, ἀλλὰ καὶ καταπολεμοῦν τὰς κλασικὰς σπουδὰς, ἀκριβῶς διότι κάθε ὀλοκληρωτικὸν καθεστῶς εἶνε ἄρνησις τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ὃ ὅποιος βάσιν πάντοτε ἔχει τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἐπιδίωξιν τὴν δικαιοσύνην.